

SANTA AGEDA KOPLAK HISTORIAREN LEKUKO

Mikel Ugalde

Ereintzatarrek urtero-urtero kantatu ohi dituzten Santa Ageda kopletan gure historiaren leku-kotza nabarmena izan ohi da. Dagoeneko herrian errotu den tradizio izateaz gain, hainbat gertaera eta gorabehera ezagutzeko aukera emango die ondorengoei.

Santa Ageda bezperako koplak kantatzeko ohiturak badu bere izaera herrialdeen eta tradizioen arabera. Bizkaian, esaterako, askoz errotuagoa ezagutu dugun ohitura dugu. Soldaduskara joatekoak ziren gazteek osatzen zuten zenbait herritan Santa Ageda korua. Baserriz baserri kantatu dirua bildu eta afari on bat galtzeko aukerari ez zioten muzin egingo. Beste zenbaitetan jakineko premiei erantzuteko egin izan diru eskea. Gure artean, baserriz baserri kantatuz diru eskea egin izan bada ere, ez dago, berez, eskaera egiteko ohiturarik. Batzuetan kalean, omendua den jakinekoren baten etxe atarian kantatuko da... Bestetan, berriz, tabernaz taberna, bertakoak gozatuz, agurtuz, zirikatuz, giro baketsuan. Esan beharra dago, esku zabalak direla tabernariak eta ahoa gozatzeko eta egarria arintzeko hainbat genero eskaintzen dutela.

Gaur egun, ereintzatarrek bi taldetan banatzen dira. Batean "gazteak" Kosme Lizaso koplari dutela ibiliko dira. Gazteagoek osatzen duten taldean, berriz, Albiztur, Ansa eta hainbat gazte ongi baino hobeto bete ohi dute beren eginbidea.. Herriko plazan elkarrekin kantatuz eman ohi zaio amaiera.

Galdutako koplaren damua

Ereintzako Josetxo Oliveriren lanari eta ardurari eskerrak, urtez urte taldeak kantatu izan dituen koplak ongi eta txukun jasoak gelditu dira. Horren berri jakin nahi duenak izango du, beraz, bere jakin mina non asean.

Koplariak kantatutakoak, ordea, ez dira, dakidanez, grabatu. Entzun, gozatu, txalotu egin izan ditugu entzun ondoren. Damurik, jaio bezain laster desagertu dira gure artetik. Batean, jakineko egoeraren eta gertakizunaren

arabera kantatutako koplak fresko horiek galdu egin dira betirako.

Denboraren eta historiaren ikuspegitik, berriz, lastima da horrelako altxorra jaso eta gorde ez izana. Batzuetan horretarako baliabide egokiak izan ez ditugulako, ardurarik izan ez dugulako, aintzat hartu izan ez ditugulako... galdu egin ditugu lastima den bezala.

Historiaren lekuko

Santa Ageda koplaren kanta saio, bizi-bizia den heinean, garai eta momentu bakoitzeko ezaugarri eta nabardurak ongi biltzen ditu. Hasi Xabier Olaskoagak idatzi zituen haietatik eta geroztik Kepa Oliverik eta, batez ere Sabin Irastortzak urtez urte prestatu ohi dituen jarraituz, kroniketan jasotzen ez den historia, egiazko eta benetako historia bestalde, islatzen da koplak horietan. Eskertzekoa da Sabinen urtetako lan isila. Bereak dira ondoren aipatuko diren bertsoak.

Zergatik dira koplak hauek historiaren lekuko? Non dago koplak hauen berezitasuna? Non historiaren lekukotzaren xarma? Adibide batzuk hona ekartzea aski izango da hemen diogunaz jabetzeko.

Gure erria utzita goaz
Soldaduzka egitera
Ez gerade gu nai orduko
Berriz etorko etxera.

Batzuek Afrika aldera goaz
Itxas ontzitan besteak
Bañan ez ditugu inoiz aztuko
Gure senide maiteak.

Garai haietako gazteen kezkek islatzen dira bertso hauetan. Herriko seme askok joan behar izaten zuen Afrikara edota Galiziara soldaduzka egitera. Ez zen broma.

Hona hemen 1960ko. hamarkadako giroa dakarkigun beste muestra bat:

Erri onetan Bikaio Jauna
 Degu artzai berezia
 Eska zaiogun Jaunai beretzat
 Argitasun ta grazia

 Gure eleizan barruan.
 Egun batian alkartutzeko
 Guztiok pozik zeruan.

Gauzak ederki asko aldatu dira gure herrian. "Bizi gaitean erritar danok gure eleiza barruan" zioen koplariak. Ikus daitekeenez, lehengo kontuak ziren horiek. Elizaren eragina eta itzala arras aldatua baita azken hamarkadotan.

Herriko zenbait eraikini kantuan

Arestian esan bezala, ohiturak, pertsonak, gertaerak, era askotako gorabeherak izan dira kantugai. Baita herriko zenbait eraikin ere. Xenpelar bizi izan zeneko etxe aurrean hauxe kantatu zuten 1987an:

Zure babesa izandu zuen
 gure Xenpelar haundiak,
 eta zenbat bertso ote daude
 zure hormetan gordiak.
 Zure gelaren batean itxi
 zituen harek begiak,
 bañan oraindik irauntzen dezu
 Jaungoikoari graziak.

Herriko zenbait paraje ezagun ere gogoan dute Ereintzakoek. Hona hemen 1985ean Mikela-zulon kantatutako pare bat:

Eleiz alboko Mikela-Zulo
 pauso bide bat zeranez,
 hainbeste kristau zure azpitik
 lau aldetara eramanez.
 Indartsu eta txukun egiña
 behar guztiei erantzunez,
 zu egindako gizonezkoak
 ongi ziraden zentzunez.

Mikela-Zulo zu bai zerade
 leku hotz eta ospela,
 baina Erreterientzat
 goxoa eta epela.
 Gure eleizak oraindikan
 zu zaitu bere magala,
 jarrai zauden lekuan betiko
 eman gaitzazun itzala.

Santa Maria kalean, Bonin denda ondoan zintzilikatutako alpagata ere ez zen libratu. 1987koa da beste hau:

Zu hor zintzilikan zaudela
 gutxinez laurogei urte,
 Santa Maria kale honetan
 zu zenbat zaituzte maite.
 Kale hontako gora beretan
 nolaz hartu dezun parte,
 bere gidari izaten jarrai
 Jainkoak nahi duan arte.

Eraikinak aipatzen hasita, ezin, bada, Torrekua eta Morrontxo aipatu gabe utzi:

Herriak ditun etxe zarrenak
 nahi genituzke oroitu,
 Erretereria egin aurretik
 hauek ziraden zutitu.
 Gerratearen gogorkeriak
 elur erasoak hartu
 Torrekua baitare Morrontxo
 urte askuan jarraitu.

Kale berean, Goardia Zibilen kuartel izandako etxea, udalak eskuratu eta gero kultur etxe bihurtu zelako, pozik ageri da taldea. Esan-guratsua da 1987an kantatutako beste bertso hau:

Horrela aldatu zaituztela
 iñorentzat ez da kalte,
 zure barruan len izaten zan
 hamaika zigor ta kate.
 Orain berriz guzti guztiok
 zenbaiteraño zu maite,
 herria zerbitzen jarrai zazu
 ala eskatzen zaizun arte.

Kapitain kaleko kultur etxeari beste hau eskaintzen diote hurrengo urtean:

Urteak pasa ta etxe zar hau
 zegon erori zorian,
 baña Udalak asmo eder bat
 hartu zun ordu onian.
 Etxe zar hura dana berritu
 ta daukazute aurrean,
 erakusketak ta kultur gauzak
 presta ditezen barruan.

Herritarrak gogoan

Santa Ageda koplatan sarritan kantatzen dute herriko semeren bat goraltzeko, esker ona erakusteko, elkertasuna erakusteko. Koldo Mitxelena bizi izan zen etxe aurrean horixe egin zuen taldeak 1988an:

Bera jaio zan etxe aurrean
 hemen gerade kantari,
 bere herrian oroitzapena

azaldu nahirik berari.
Esker onena eman deiogun
hainbeste egin zuanari,
jarraiturikan Euskeran alde
berak egin zun lanari.

Xabier Olaskoaga ere ez du nolanahi Ereintzak nolanahi saltzeko. Maitasuna eta esker ona begibistakoak 1989ko Santa Ageda bezperako honako honetan:

Gizon bat izandu zera beti
maita dezuna herria,
helburu bezela euskera ta
kultura mota guztia.
Berdin zitzaizun abesti, kirol,
dantza edo antzerkia,
guztia eskertu nahi zaitugu
Xabier maitagarria.

1993an nori kantatuko eta, Kosme Lizaso koplariari. Ez zuen Lizasok horrelakorik espero eta sorpresa giroan hauxe kantatu zioten, besteak beste, Kosmeri esker onez:

Talde osoa irtena gera
abestutzeko ta nori,
hainbeste urtetan gure ondoan
ibilli izan denari.
Beti gurekin izana degu
bertsotan eta koplari.
eskerrik asko bihotzetikan
gure Koxme Lizasori.

Zenbat urte ote da Lazkao Txiki hil zitzai-gula? Hona hemen Ereintzako taldearen ber-tsoetako batean nola bizi izan zuten gogora-tzeko. 1984ko otsaileko kontuak ziren:

Santa Ageda bezpera hontan
zenbat koplak zendun kanta,
joaten ziñaden leku hoietan
izango da zure falta.
Berri txar hori gure artera
egun batez zuten bota,
Ageda deuna izango zaitu
bere alboan gordeta.

Lan honek bere mugak ditu eta ez dago guztiak aipatzerik: don Roberto, Rafael Bereziartu, Andoni Korta, Jose Antonio Loidi, Kol-dobika Jauregi, don Jesus Kerejeta, *Ataño*... Koplak irakurtzen dituen herritarrak hobeto eza-gutuko ditu azken mende laurdeneko herriko pertsonaiak.

Salaketak

Santa Agedako kopletan zenbait egoera eta gertaera ere salatzen da. 1992an Olin-piadak egin ziren Bartzelonan eta Feria Sevi-llan. Dirutza izugarria horretan inbertitzeaz gain, handia izan zen hedabideen eragin mediatikoa. Herrian bizi den langabeziak ez da ahaztuko Ereintza:

Langabezia azaldu zaigu
prezioak doaz gora,
horrela jarraituzen badegu
hau dijoa pikutara.
Hainbeste diru hortxe dijoa
Sevilla-Bartzelonara,
Curro ta Cobi paseatzeko
langillearen kontura.

Urtetan aurrera goazenok gogoan dugu
Persiko Golfoan gerrateak mundu osoan sortu
zuen kezka. 1991an, honelatsu ageri zaizkigu
kantariak:

Gerrak dakarren ondorioa
laster zaigu agertuko,
heriotza ugari batzuentzat
miseria bestentzako.
Kristau geranok ez dugu beñe
gerra zarra onartuko,
Xenpelarrek esan zun bezela
pakezale geralako.

Giro umoretsua

Beharbada taldean bizi ohi den giro lasai,
baketsu eta umoretsua dugu azpimarratu beha-
rreko beste kontua. Bertsoak eta koplariak
dabiltzan tokian ziria ere ez da urruti ibiliko.
Taldeko kidea den Atanasio Arruabarrena, orain-
txe jubilatzeotan dena, izan zuen kantagai
Kosme Lizasok. Belaunetik ez zebilen ongi non-
bait, operatu zuten, eta haxe botatzen dio Kos-
mek zirikatuz:

Esan didate Atana jaunai
bertsotan nik esateko,
ez omen dauka osotasunik
dadukan hanka bateko.
Eta bertsotan al baldin badet
nik egurra emateko
Atana gizon haundiegia
dana piña izateko.

Talde zurruteroaren fama ere ematen dio
Kosme koplariak taldeari. Haxe bota zuen
2001ean Paraiso tabernan:

Maite dutenik bisita gabe
hauek ez baidute uzten,
saiatzen dira Patxi xarrari
bihotz ona erakusten.
Jainkoak daki hauek zenbatxo
basoska hustu dituzten,
baiña ez apura Patxi begira
zenbat maitatzen zaituzten.

Urte horretan bertan, Ereintzako txistulariek
beren lana eta burua famatzea erabaki dute

nonbait. Koplak prestatu eta baita kantatu
ere. Ez ziren, ordea, erantzunik jaso gabe
gelditu. Ikus musikariek zer dioten:

Tabernatik tabernara goaz
etxetik ditugu atera,
aurretik lanean jartzen gaituzte
beren morroien antzera.
Musikari bikainak gerade
hauentzat gehiegi gera,
Orfeon Donostiarrakin nahi degu
Kursaalen jotzeko aukera

Taldea, ez da, horratik, isilik geratuko:

Musikoak hauek omen dira
hala digute aitortu,
txistulari eta danborrero
arpa jotzaile bihurtu.
Ardorik merezi ez degula
egin dezute agertu,
Koxmek bere hitza izango du
egin dezala ba hartu.

Kosme Lizasok bakeak egitea lortuko al du?
Badirudi ez zaiola diplomazirako abildaderik
falta. Kosmek kantatua da:

Azken bertsoa kantatuko det
arrazoiz betea firme,
zuentzat bera nolakoa dan
jakinikan dago Kosme.
Aspalditxoan guk eman degu
baztarrik baztar informe,
aurrera hola segi dezagun
nor bereakin konforme.

Amaiera gisa

Beste hainbat kontu eta kantu ekar daite-
ke hona, tabernarien eta taldekideen arteko
konplizitatea, esaterako. Gustura eta eroso
sentitzen dira kantariak eta gozo eta esku
zabal tabernariak. Gai honetaz badago zer
kontakua.

Ereintzatar gazteen jarraipena ere ziurtatua
dago eta horrek asko lasaitzen ditu hainbeste
urtetan, garai zailetan askotan, ohitura honi
eutsi diotenen buru-bihotzak.

Kontu hauek guztiak hobeto ezagutzeko
aukera izango du herritarrak koplak argitara-
tzen direnean. Lana aurreratu samartua dago
eta ez dugu horrelako lan bat babes lezakeen
erakunderen baten laguntza eskuratzeko espe-
rantzarik galtzen.